

Бондар Л.В. – пошукач кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського».

КРЕАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЩАСТЯ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ

Окреслюючи завдання соціокультурного розвитку суспільства та його громадянської і політичної консолідації, філософія щастя є методологічним інструментом творення, корекції та самоздійснення індивідуального в надрах всезагального, соціального; розкриває потенційні можливості одухотвореної, внутрішньо визначеної і водночас цілеспрямованої життєдіяльності особистості та спрямовує її на реалізацію насущних запитів буття. Феномен щастя лежить в екзистенційній буттєвості людини, глибинних пластах ментально-індивідуального «Я».

Проте, поняття «бути щасливим» має сенс не тільки в онтологічній спрямованості екзистенції людини. Воно актуальне і в тому випадку, коли поставити запитання «як стати щасливим» – в даному випадку воно набуває праксеологічно-креативного змісту. Даний підхід передбачає активний пошук, діяльність, устремління в креативному просторі філософської рефлексії, хоча і він однозначно і повністю не може дати відповідь на це питання. Адже поняття «абсолютного щастя» не може бути, так як людина, її діяльність і внутрішній духовний світ не можуть бути абсолютними чинниками його формування.

Особистість, як морально самокерована система і результат свідомого вибору власного образу, як вища інстанція людської самості є носієм творчих потенцій, екзистенційною «нульвимірною точкою», через яку об'єктивується щастя. Рух, дія, діяльність, активність, праксис, устремління, бажання, мотиви і т.д. за допомогою набутого досвіду актуалізує «творчість як процес» і «творчість як результат» діяльності.

Вагомий той факт, що саме в діяльності і через діяльність філософія щастя особистості персоніфікується шляхом опредметнення та розпредметнення загальнокультурних цінностей щодо себе, а також щодо інших людей. Адже, особистість є «соціальним транслятором» цінностей, вона є носієм творчого начала, а для цього необхідно бути самодостатнім, усвідомлювати свою цінність з-поміж інших людей, а також ідентифікувати своє «Я» щодо себе самого. К. Ясперс вважав, що в питаннях про буття людини не можна дати однозначної відповіді, адже «людина завжди більше за те, що вона знає про себе... Існування людини – не кругообіг, що просто повторюється в поколіннях, і не ясне існування, що відкриває себе» [1, с. 378]. Тому, особистість є «живою активністю самотворчості, комунікації і єдності з іншими особистостями, котра реалізується і пізнається в дії; ...людина приречена постійно «прориватись» через пасивність... і від активності залежить продовження руху до незнайомої мети» [2, с.462].

Необхідно відмітити, що одним із чинників досягнення щастя є праця. Ми погоджуємось, що «щастя дається зовсім даремно тому, хто ставить для себе якусь мету і досягає її після великої праці» [3, с.306]. Звідси, напрошується висновок, що неможливо навчити, а потрібно навчатись бути щасливим. Найголовніший постулат у соціально-філософському концепті щастя – для щастя людину потрібно навчати бути щасливою, важливо показувати їй ті шляхи, на основі яких воно можливе, які пріоритети потрібно ставити в житті, щоб досягти його. К.Д.Ушинський зазначав з даного приводу, що «саме виховання, якщо воно бажає щастя людині, повинно виховувати її не для щастя, а готувати до праці життя» [4, с.348]. Як ми уже вказували, підготовка до «праці життя» повинна починатися з перших її років, тобто, працюючи, дитина повинна жити, а живучи – поєднувати своє життя із працею. Дане питання досить ґрунтовно було розкрито у працях вітчизняних педагогів (Г.Вашенко, А.Макаренко, С.Русова, В.Сухомлинський, К.Ушинський) і науковців (М.Булатов, П.Загороднюк, В.Зубов, Н.Кавалерова, І.Огородник, Є.Осичнюк, В.Табачник та ін.).

Творча праця тісно поєднана із задоволенням і щастям, адже приносить людині насолоду, радість одухотворення. Як писав Р. Роллан: «усі радощі життя – у творчості. Творити – означає вбивати смерть» [цит за 5, с.19]. Творча праця має й лікувальний ефект – знищує депресію і нудьгу, повертає віру в свої сили і в життя, тобто є дієвим корекційно-виховним стимулом, що довели в своїх дослідженнях (Т.Зінкевич-Євстигнеєва, О.Романюк та ін.). Творча праця над собою переростає в процес самовиховання – коли активізуються внутрішні фізичні, розумові та духовні сили; коли у внутрішній боротьбі між «не хочу» і «потрібно», між «не можу» і «повинен» людина перемагає себе – це найбільше щастя для людини і тих, хто її оточує. Виробити звичку, яка б переросла в потребу – початковий алгоритм і освітньої, і соціальної практики, який є дуже важливий і універсальний як для

творчої діяльності, так і для праксису взагалі. Адже «тіло, серце і розум людини потребують праці, і ця потреба така настійна, що коли з будь-яких причин у людини не буде своєї особистої праці в житті, тоді вона губить справжню дорогу і перед нею відкриваються дві інші, обидві однаково згубні: дорога невиситимого незадоволення життям, похмурої апатії і бездонної нудьги, або дорога добровільного непомітного самознищення... На тій і на іншій дорозі смерть оволодіває людиною заживо, тому що праця, особиста, вільна праця, це і є життя» [6, с.390].

Постмодерністський тип творчого мислення, який продукує і продукується філософією щастя, амортизує ризики соціального, природного та духовного світобуття, розвиває вміння робити певні відкриття, шукати і знаходити оригінальні ідеї, виховувати незалежні судження та поведінку, впевнюватись у власних силах. Вітчизняний практик і теоретик зі світовим іменем А.С.Макаренко зазначав: «Мета нашого виховання полягає не лише в тому, щоб виховати людину-творця, людину-громадянина. Ми повинні виховати людину, яка зобов'язана бути щасливою». Як бачимо, феномен щастя в соціальному бутті акумулюється в людині, але не тільки в її «пошуковій моделі», цей феномен проявляється через вектор креативного та соціально-громадянського, і пов'язаний з генеруванням культурологічного підходу, що, в свою чергу, визначає базисні цінності сучасної стратегії науково-практичної діяльності.

Як зазначають дослідники, парадоксальність нинішньої ситуації полягає в тому, що ті можливості, які дала науково-технічна та інформаційна революція для духовно-культурного зростання особистості не використовуються за призначенням. Маючи досить вагомні шанси, людство не використовує їх для цього. На це наголошував в середині минулого століття М. Горькаймер, застерігаючи проти бездумної технократизації людини і тих знань, які вона здобуває. Адже «з розширенням горизонту мислення та дії через технічні знання, починає зникати автономія одиничного суб'єкта, зменшується його здатність протистояти зростанню апарату масового маніпулювання, сила його фантазії, його незалежне судження» [7, с.201], тобто людина починає втрачати свою гуманну людську сутність, виникає небезпека бути додатком до великого маховика індустріального поступу. Цей «поступ загрожує знищити ту мету, яку він мав здійснити – ідею людини». Таку ситуацію можна розглядати двояко: або «необхідною фазою загального поступального розвитку суспільства», або ж «шляхом до тріумфального відродження нового варварства» [7, с.201].

Долаючи духовну і морально-етичну кризу сучасності, людина є свідком того, що сила комп'ютерного віку загрозово поєдналась із мораллю кам'яного віку. Розірвати це протиріччя досить важко. Тому, ми вважаємо, є сенс у твердженнях сучасних вітчизняних філософів (Р. Арцишевський, І. Бичко, А. Бичко, О. Добролюбський, А. І. Кавалеров, В. Кремень, М. Михальченко та ін.) про необхідність духовного осягнення дійсності. Разом з тим, духовна культура пропонує людині певні можливості та обмеження. Основою культури спільноти у певну епоху є парадигма як базова взаємодія особистості зі світом. На нашу думку, більшість із членів культурної спільноти часто відмовляється від власного вибору на користь культурного конформізму, детермінуються у своїй діяльності закладеною у ментальності, як культурному несвідомому, парадигмою.

Філософія щастя буде прагматично виправданою і доцільною, коли вона базуватиметься на ціннісно-орієнтованій моралі, етиці і стане менталітетотворчою ідеологією, інтерпретаційним джерелом для розбудови нових практичних і теоретичних напрямків соціального буття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ясперс К. Смысл и назначение истории. / К. Ясперс; [Пер.с нем]. — М.: Республика, 1994. — 527 с.
2. Муньэ Э. Манифест персонализма / Э. Муньэ; [Пер. с фр.]. — М.: Республика, 1999. — 559с.
3. Пришвин М. М. Собр. соч. В 8-ми т. — М., 1986, —т. 8, — С.306.
4. Ушинский К. Д. *Собр. соч.*: В 11 томах, / К. Д. Ушинский . — М.-Л.: Изд. АПН РСФСР, 1948. — Т.1 — С. 2440.
5. Кавалерова Н. А. Краса праці / Н. А. Кавалерова, А. І. Кавалеров. — К. : Рад.школа, 1981. — С. 80.
6. Ушинський К. Д. Твори в шести томах, / К. Д. Ушинський. — К., Радянська школа, — 1952. — Т.5 — с.390.
7. Горькаймер М. Критика інструментального розуму. Передмова до німецького першодруку / М. Горькаймер; [переклад з німецької М. Култаєвої] // Філософія освіти. — №2 (4), 2006, — с. 198 — 234.

Бондаренко Альбина Владимировна – аспирантка кафедры философии и социологии Государственного учреждения «Южно-украинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского».

РОЛЬ ИДЕОЛОГИИ В ФОРМИРОВАНИИ ПРАВОВОЙ МЕНТАЛЬНОСТИ СОЦИУМА

Современное общество в своем поступательном развитии настолько усложнилось, дифференцировалось, раздробилось, что даже в одной отрасли знания, как например философия или социология нет единого мнения относительно природы любого рассматриваемого социального феномена. В тоже время, возвращаясь к истокам зарождения современных наций и народностей, мы видим очень много общего и в культуре, и в идеологии, и в образе жизни народов, населявших евразийский континент. Сказанное в полной мере относится и к правовой ментальности, присутствовавшей в своей своеобразной форме уже в трипольской культуре, являющейся, по мнению ряда современных исследователей, прародительницей не только славянской, но и всей средиземноморской культуры народов, населявших эти территории [1]. Именно поэтому исследование духовной сферы той или иной нации дает возможность проследить не только общие черты, но и особенности возникающих в той или иной духовной сфере образований, а также особенности их взаимодействия друг с другом.

Анализ взаимодействия идеологии и правовой ментальности дает возможность исследователю раскрыть содержание последней, а это обстоятельство приближает нас к пониманию сложных процессов, происходящих в правовом сознании общества переходного периода.

Идеология всегда выполняла и выполняет задачу самосохранения общества, защиты его социальной организации, сложившегося образа жизни населения, а также защиты от врагов [3], хотя в определенные периоды и прежде всего переходные, она может быть слабо проявлена и отрефлексирована. Можно ли говорить о присутствии в древних культурах идеологии? Конечно же, можно, особенно исходя из таких ее определений как процесс производства идей, значений, знаков и ценностей в социальной жизни; как убеждения, верования и т. д., не только переживаемые и мыслимые про себя, но и проявленные вовне — словами, письменными знаками, рисунками, жестами и другими способами. «Если идеология существует более или менее длительный исторический период, - пишет Р. А. Донченко,- этого достаточно для того, что бы принципы, положенные в основание идеологического упорядочивания социальной информации, стали достоянием широких масс, вошли в массовое сознание, а затем, получив закрепление в генотипе этнофора, стали ментальными стереотипами. Именно это чаще всего имеют ввиду авторы публикаций и выступлений, отстаивающих тезис об "уничтожении генофонда нации". Ведь, строго говоря, сам генофонд уничтожить нельзя, не уничтожив всех его носителей, но можно целенаправленным идеологическим воздействием лишить его определенных ментальных свойств и качеств» [1, с.147].

Термин «идеология» был введен во Франции в конце XVIII века А. Дестютом де Траси, который вместе с Этьеном де Кондильяком пытался создать науку об общих принципах формирования идей и основы человеческого знания. Будучи последователем сенсуалистической гносеологии Дж. Локка, де Траси ввёл данный термин для обозначения учения об идеях, понимаемого им как учение об общих закономерностях происхождения идей из содержания чувственного опыта. Данное учение должно было выступать основными принципами для руководства как в науке, так и в социальной жизни. Поэтому Дестют де Траси видел в идеологии систему знаний первооснов морали, политики и права.

В последующее время понимание идеологии несколько расширилось, появились различные концепции, иногда диаметрально противоположно трактующие сущность, структуру и функции идеологии. Так, П. Сорокин под идеологией общества понимал совокупность представлений, понятий, суждений и их комплексы: убеждения, верования, теории, «мировоззрение», свойственные членам общества. В понятие идеологии он включал как убеждения, теории, верования и т. д., только переживаемые и мыслимые про себя, так и проявленные вовне — словами, письменными знаками, рисунками, жестами и другими способами. «На объективном языке совокупность таких явлений можно назвать субвокальными и речевыми рефлексамми человека» [2, с.483].

Связь идеологии с потребностями, интересами людей он раскрывает, в частности, на таких явлениях, как голод, бедность и сытость. Исследование поведения и идеологии отдельного индивида показывает, писал П. Сорокин, что «содержание сознания» последнего резко меняется при резких изменениях кривой количества и качества пищи, поступающей в его организм. Это изменение состоит в